

Denna artikel har publicerats i Församlingslyktan/ Houtskärs kapellförsamlings tidning 2/2015

PRÄSTGÅRDARNA I BORGÅ STIFT, del 1

I Församlingslyktan nummer 1, 2, 3 och 4 – 2009 samt i nummer 1 – 2010 skrev jag ur ett allmänt perspektiv kring prästgårdarna i våra bygder. Jag behandlade bland annat frågor kring prästgårdarnas kulturhistoriska betydelse, som centrum i bygden, kring prästens lönesättning, prästgården som kulturbärare och i den sista artikeln kring prästgårdarnas nuvarande och framtida betydelse i våra församlingar.¹ Min forskning kring prästgårdarna har fortsatt. De senaste åren har jag framför allt koncentrerat mig på prästgårdarna i Borgå stift och hur allt har förändrats sedan 1970-talet. I detta nummer av Församlingslyktan inleder jag en liten serie av artiklar kring prästgårdarna i Borgå stift. I min forskning har jag koncentrerat mig på tre huvudfrågeställningar:²

- en beskrivning över situationen för prästgårdarna med start 1970 och med avslut vid utgången av 2012
- en beskrivning över de prästgårdsförsäljningar som skett på Borgå stifts område under åren 1970–2012
- en beskrivning över förvaltning av fyra prästgårdar åren 1970–2012

I Finland och i Sverige har inte i nämnvärd grad genomförts vetenskaplig forskning kring prästgårdarna i församlingarna och de kyrkliga samfälligheterna på det sätt som frågeställningen enligt ovanstående är formulerad.³ Frågeställningen har ytligt berörts främst i ett par publikationer av senare datum. Marja Terttu Knapas, Markku Heikkilä och Timo Åvist har i sitt verk om prästgårdar i Finland beskrivit prästgårdar ur ett finländskt perspektiv. De har främst närmast sig prästgårdstematiken ur kulturell, ekonomisk och byggnadsteknisk synvinkel.⁴ I verket *Svenska prästgårdar* beskriver Martin Giertz rikssvenska prästgårdar ur ett kulturarvs-, trädgårds- och byggnadsvårdsperspektiv.⁵ Hugo Godenhjelm har genomfört en gedigen kartläggning av prästgårdarna i den evangelisk-lutherska kyrkans församlingar.⁶ Kartläggning av prästgårdssituationen har inte utförts på senare tid med en avgränsning sålunda att det skulle gälla Borgå stift som en helhet, endast gällande enstaka prästgårdar på Borgå stifts område. De försäljningar av prästgårdar som skett de senaste årtiondena på Borgå stifts område har inte heller sammanställts.⁷ Matti Salomäki har ur byggnadsteknisk synvinkel utfört en kartläggning över prästgårdarna i gamla Vasa län från 1700-talets början och fram till 1920.⁸

År 1970 fanns det åttiofem församlingar i Borgå stift.⁹ Vid ingången till 1970 fanns det etthundrasexton prästgårdar eller tjänstebostäder på Borgå stifts område som var i församlingarnas

¹ Församlingslyktan 2009 – 2010.

² Backström 2014. Avhandling, högre pastoralexamen.

³ Se exempelvis Patel & Davidson 1994, 39 eller Olsson & Sörensen 2007.

⁴ Knapas m.fl. 2009. *Suomalaiset pappilat–Kulttuuri-, talous- ja rakennushistoriaa*.

⁵ Giertz 2009.

⁶ Godenhjelm 1935.

⁷ Till exempel Remmer, Christina 1986. *Prästgårdar på Åland. Byggnadshistoriska studier*.

⁸ Salomäki 1994. *Vaasan läänin vanhat pappilat 1700–luvulta 1920–luvulle*.

⁹ Hos förf. Intervju med Clas Abrahamsson 31.01.2013.

ägo.¹⁰ Med prästgård avser jag en tjänstebostad för prästerskapet där en kyrkoherde eller en kaplan är eller var bosatt.¹¹ Prästgårdarna förekommer i de flesta fallen i form av en fristående fastighet.¹² En prästgård kan enligt denna definition också vara i form av en bostad inrymd i ett större fastighetskomplex.¹³

De prästgårdar som församlingarna eller de kyrkliga samfälligheterna på Borgå stifts område har avyttrat de senaste åren finns kvar under annan typ av ägo och förvaltning. Undantaget är prästgårdar som har rivits eller brunnit. Det kan vara fråga om privat ägo, i en stiftelse, förening eller annan typ av organisations ägo. Perioden är relativt lång (1970–2012), fyrtyotvå år men de största förändringarna när det gäller församlingarnas och de kyrkliga samfälligheternas prästgårdsinnehav vidtog i slutet av senaste århundrade och förändringstakten minskade inte i nämnvärd styrka under 2000-talets första årtionde. Däremot har ingången till 2010-talet inneburit en viss avmattnings i fråga om försäljningar.

Jag har också vid diskussioner med olika parter de senaste åren kunnat konstatera att det på Borgå stifts område finns en viss förnyad eftertanke i diskussionerna kring eventuell försäljning och framtida utnyttjande av prästgårdarna i församlingarna och i de kyrkliga samfälligheterna. Domprostgården i Borgå och beslutsfattande kring den är ett exempel på en sådan process och vars slutresultat vi ännu inte till alla delar kan skönja.¹⁴ Esse prästgård är ett annat exempel där det har lagts mycket kraft och möda för att åstadkomma goda lösningar samt också beaktat det kulturarv som prästgården utgör. Prästgården i Esse har under lång tid engagerat församlingsborna på olika sätt och det har medverkat till att tjänstemännen inom samfällighet och församling och de förtroendevalda har sökt vidare efter nya, godtagbara och förnuftiga lösningar. Rosenlunds prästgård i Pedersöre var också ett fall där man till sist efter en lång process med olika lösningsmodeller hittade en god lösning som betjänade de involverade parterna och med tanke på prästgårdens fortbestånd i kulturmiljön och i närsamhället.¹⁵

Efter dessa inledande tankegångar tar vi i följande artikel en djupdykning in i de förändringar som har skett när det gäller prästgårdar på Borgå stifts område under drygt fyra årtionden. Följ med på den kyrkohistoriska och kulturhistoriska resan genom vårt stift. Presentationen kommer att ske prosterivis, med start i Pedersöre prosteri i norr och till sist Ålands prosteri.

Harry S Backström

¹⁰ Backström 2014, bilaga 2.

¹¹ Det fanns också vid ingången till 1970-talet ämbetsgårdar eller tjänstebostäder avsedda för bland annat adjunkter, lektorer, kantorer och diakonissor, men situationen för dessa ligger ytterom denna undersökning; En prästgård kan också i en mera vid tolkning definieras som ett boställe för en kyrkoherde, kaplan eller annan präst. Men så är inte fallet i denna undersökning, endast kaplaner och kyrkoherdar.

¹² Termen prästgård förknippas ofta hos församlingsmedlemmar med en prästgårdslägenhet på landet. Det var ofta också så att prästgården omgavs av en stor trädgård och ibland också åkermark. Åkermarken och ibland skogsmarken utgjorde en naturaförmån vid sidan av lönen för kyrkoherden eller kaplanen.

¹³ Så var fallet till exempel i den tidigare församlingsfastigheten i Jakobstad där det fanns tjänstebostad för bland annat kyrkoherden. Fastigheten är numera såld till en affärsidkare. Så var också fallet i dag i Karleby där det i samma fastighet fanns bostad för såväl den finska som den svenska församlingens kyrkoherdar. I rikssvenska Olaus Petri församlingen i Helsingfors var kyrkoherdens tjänstebostad också inrymd i en större fastighet.

¹⁴ Kyrkpressen 14.11.2013. Domprosten avstår från Domprostgården.

¹⁵ Backström 2014, 9.